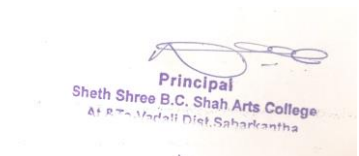

3.2.1 papers published per teacher in the Journals

'Safai' - Dr.P.R.Patel in Shabad – Dipot

savi Ank journal

સફાર્થ

- પ્રભુદાસ પટેલ

તે પણ વરસો પછી વતનમાં આવ્યો હતો. ગામ, સીમ અને ડુંગર જાણે બદલાઈ ગયાં હતાં. અને પોતે પણ ક્યાં પહેલાં જેવો...! ક્યાં એ મેલાંધેલાં કપડાં પહેરીને સ્કૂલમાં જવું... ક્યારેક ડુંગરે લાકડાં લાવવાં, મોવાળે જવું... સાવ ગરીબ ધરનો નટિયો અને ક્યાં આજે વગ્રેદરાનો નામાંકિત ચાર્ટર્ડ એકાઉન્ટન્ટ નટવરલાલ ! અને આજે તો ગામમાં છેલ્લી નિશાની સમુંધર પણ...

તેણે પિતરાઈ ભાઈને કોલ કર્યો : "હમ... કેટલા વાગ્યે આવવાનો છો પેલો?"

"એ વાગ્યે આજ્ઞાનું કે તો" તો. પાછળ છેલ્લેલું મેં કીધું તું એટલામાં પાકું કમ ?

નટવરલાલ થડીક અટકી પડ્યા એ... ને અચાનક કમુંક પાદ આવ્યું હોય તેમ, 'હા... હા... વળી ! આંધ શું મોટી મિલકત દાટી છો તે વળી...! અરે કમ કરી થો પાર' - કહેતાં કોન કટ કરી દીધો. તેણે ધરનો પાછલો દરવાજો ખોલ્યો.

પાછલા દરવાજે ડોર બેસતાં, જ્યાં બા અને જયા બેસોને ઘાસ નીરવામાં, પાણી પાવામાં અને દૂધ દોહવામાં વ્યસ્ત રહેતાં.

તેનાથી આજો સિસકારો બોલાઈ ગયો. "ક્યાં એ દહાડા અને ક્યાં ? બાપુજીની માંદગીમાં આખી ઓસરી ચિકાર રહેતી. અને આવો. બેસો... પાણી... ચા... ના ટહુકા...? અને આજે?"

એટા, દાદાને કહો મહેમાન છો. બહાર ફેરી આવો. બાપુજી, હવે જુનું પુરાણ રહેવા ઘો... અમે અમારી રીતે...! આ સેની ટકટક માંડી છો બાપુજી ?

નટવરલાલની આંખ ભરાઈ આવી. ડૂસકું ગળામાં જ અટકી ગયું. રસોડે અને ગમાણમાં બા અને પત્નીના હોંકારો... બુચકારો... અને ઓસરીમાં બાપાનાં બજન ગુંજી ઝીક્યાં. ને બે માણસો સાથે આવેલો પેલો તરડાઈ તરડાઈને બોલતો રહ્યો. 'અરે ભૈ નટુ, ક્યાં ખોવઈ ગ્યો છો ભૈ ? ત્યારે સમાધિમાથી બહાર આવ્યા હોય તેમ નટવરલાલ ત્રણેયને તાકી રહ્યા અને કહ્યું : 'કોને ધર વેચવાનું છે ? આ તો નહીં જ... કોણે કહ્યું' તું ?

અને નટવરલાલ વાળીઝૂટીને ધર-સફાઈ કરવા માંડ્યા.

મો. ૭૧૦૦૮૪૧૦૪૪

Principal
Sheth Shree B.C. Shah Arts College
At B.T. Vadali Dist. Sahyadri

બે લઘુકથા

પ્રભુદાસ પટેલ

૧.

ફેક્ટર

દર્શનાને છોકરાંની રમતમાં મજા પડી. કોઈ મેદાનમાં દોડી દોડીને છેલ્લે થાકીને લીલા મેદાનમાં આળોટી જતું, કોઈ દેડકાની જેમ હાંફતું હાંફતું મેદાનની પાડે વળી ગયેલું તો થોડાંક હજી દોડીને પોતાને વધુ મજબૂત પુરવાર કરવા મથી રહ્યાં હતાં. ત્યાં જ બહુ ડાહી અને હોંશિયાર એવી કલ્યાણી હાંફતી હાંફતી આવી અને મોંઘને કહ્યું 'બેન, તમેય યુવાન હશો ત્યારે આવું જ દોડતા હશો ને?'

દર્શનાએ નિઃશ્વાસ નાખ્યો અને મન દૂર દૂર પહોંચી ગયું.

કોલેજ ગ્રાઉન્ડ, સ્પોર્ટ્સના ખેલાડીઓ.. તેમાંની એક પોતે. કેવા હતા એ દિવસો ! સપનામાંય ગ્રાઉન્ડ સાંભરી આવતું અને પોતે દોડ્યા જ કરતી... દોડ્યા જ... પોતાનું મન સુરેનની વાહવાહી સાંભળવા આતુર... પણ ૧૦ હજારની એથ્લેટિક્સમાં યુનિવર્સિટીમાં પ્રથમ આવવાની ઝંખનામાં તેને તો ટાઈમ જ ક્યાં હતો ? પણ યુનિવર્સિટી સ્પર્ધામાં તેને ફેક્ટર થયું ત્યારે પોતાની સ્પર્ધા કેવી ભુલાઈ ગયેલી ? અને તે પછી ? સુરેન પોતાનો હતો. પોતે તેની હતી ને એક એક દિવસ જાણે સુખનું સરનામું લઈને આવતો પણ પોતાને નોકરી મળી ત્યારે સુરેનનો વહેમીલો સ્વભાવ ! તેની પાબંધી !... નાની નાની વાતમાં સુરેનના વહેમ અને જીવનમાં બ્રેક...

આ બધું સાંભર્યા પછી દર્શનાને હાંફ ચડી આવી. તેણે કલ્યાણીની આંખોમાં તાકતા, રડમશ સૂરે કહ્યું, "હા બેટા, બધું દોડવું હતું પણ એકવાર અચાનક ફેક્ટર થયું અને બધુંય અટકી ગયું."

Principal
Sheth Shree B.C. Shah Arts College
At B.T. Vadali Dist. Saharankantha

૨.
સ્ટ્રેચર

કોલેજની લાંબી અને વિશાળ ઓશરી. એક તરફ કાર્યાલયમાં હોસ્પિટલમાં જાણે કેસ કઢાવવા લાગી હોય તેમ વિદ્યાર્થીઓની લાઈન. એસેસમેન્ટ હોલની બહાર મંકોડાની હારમાં ગોઠવાયા હોય તેમ પરીક્ષકો અને બીજી તરફ દર્દીને એક ટુમમાંથી બીજે ટ્રાન્સફર કરવાનો હોય તેમ ટ્રોલીમાં લઈ જવાતા. એસેસમેન્ટ થઈ ગયેલા પેપરોના થપ્પા. પ્રો. શશાંક અવાફ નજરે ટ્રોલીને તાકી રહ્યા. તેમને જાણે સ્ટ્રેચર હોય તેવી ઝાંખી થઈ આવી અને ક્યાંય ખોવાઈ ગયા.

દીકરો પ્રેમલ ખરાબ રિઝલ્ટના ડિપ્રેશનમાં હતો ત્યારે...

“બેટા, એકાદ વર્ષના રિઝલ્ટમાં આમ ભાંગી ના પડી. તોરા માટે બીજાં થતા ફિલ છે. આમ હિંમત હારી જવાની?”

“પપ્પા, પણ આ તો કેવું રિઝલ્ટ? પેલો મારો દોસ્ત, બ્રિજેશ, સાવ સામાન્ય. માંડ સેકન્ડ ક્લાસે પાસ થતો હતો તે ફાઈનલમાં ડિસ્ટિક્શન અને ક્લાસ ફર્સ્ટ રહેનારો હું સાવ સેકન્ડ ક્લાસમાં બોલો. ક્યાંનો ન્યાય?”

“ક્યાંક ભૂલ થાય બેટા, એવું હોય તો આપણે રિ-એસેસમેન્ટ કરાવીએ તો?”

પણ વડવાનલને કેમ રોકવો? પ્રેમલે એટલીય પીરજ ના રાખી. પ્રો.શશાંકને દીકરાના બિલ્ડિંગના ચાંથા માળેથી પંડવાના અને હોસ્પિટલે પહોંચાડવાના સમાચાર મળતાં જ પોતે હાંફળાફાંફળા ત્યાં પહોંચેલા તે ક્ષણ તાદશ થઈ આવી. સ્ટ્રેચરમાં ડાંકીને લવાતો... પત્ની અને સગાંની રોકકળ અને... શશાંકના ગળે ડુમો બાઝી ગયો અને તરત જ સ્વસ્થ થઈ ગયેલો શશાંક જે રસ્તેથી આવ્યો હતો એ દિશામાં પાછો ફરી ગયો.

Principal
Sheth Shree B.C. Shah Arts College
At 87- Madali Dist. Saharkantha

‘Nat ‘ Short Story In Journal Nisabat - Dr.P.R.Patel

નિસબત
નવેમ્બર ૨૦૨૩

અત દીપો ભવ

નિસબત

:: ગુજરાતી દલિત સાહિત્ય પ્રતિજ્ઞાનું મુખપત્ર ::

વર્ષ : ૧
અંક : ૩
એપ્રિલ : ૨૦૨૩

તંત્રી : નિલેશ કાથડ
સહતંત્રી : પરમસિંહ પરમાર

સંપાદક મંડળ :
પરમાભાઈ શ્રીમાળી દશરથ પરમાર
સંજય ચૌહાણ મુળજીભાઈ પરમાર “દિપિ”
રામ સોલંકી હેતલ ચૌહાણ

પરામર્શન સમિતિ :
મોહન પરમાર બી. ન. વણકર દાન વાધેલા
રમણ વાધેલા ડો. બીજુ વેંગડ નૈયમ મકવાણા
શાફિક ડિઝાઈન : શરૂઆત પબ્લિકેશન
ગ્રાફિક ડિઝાઈન : દીપિકા શરૂઆત

એપ્રિલ : ૨૦૨૩

“નિસબત”

નિસબત દર બે મહિને ૧૪ તારીખે પ્રગટ થશે.
નિસબતના ખર્ચ પેટે વાર્ષિક રૂ. ૬૦૦/- સ્વૈચ્છિક આપવાના નક્કી કરવામાં આવ્યા છે. ગુજરાતી દલિત સાહિત્ય પ્રતિજ્ઞાનના ખાતામાં ચેકથી / રોકડથી આપી શકશો. સ્વૈચ્છિક અનુદાનની પહોંચ પ્રતિજ્ઞાને મોકલી આપવાની રહેશે.

ખાતાનું નામ : ગુજરાતી દલિત સાહિત્ય પ્રતિજ્ઞાન.
બેંકનું નામ : UBI
ખાતા નં : 117922010000603
IFSC No: UBIN0812798

- પ્રતિજ્ઞાન વોટ્સએપ દ્વારા અંક મોકલશે.
- લેખકોએ પ્રત્યેક કૃતિ કે, લેખની નીચે પોતાનું સરનામું / ઈ-મેઈલ એડ્રેસ / વોટ્સએપ નંબર જણાવવા વિનંતી.
- લેખકને, કૃતિ સ્વીકૃતિ - સ્વીકૃતિનો જવાબ વોટ્સએપ દ્વારા એક મહિનામાં આપવા પ્રયત્ન કરાશે. પસંદગી પામેલ કૃતિ ક્રમશઃ પ્રગટ કરાશે.
- ‘નિસબત’ માં પ્રગટ થતાં લખાણો, વિચારો, પત્ર, અહેવાલ, આસ્વાદની જવાબદારી જે તે લેખકની રહે છે. તંત્રી, સહતંત્રી, સંપાદક મંડળ કે પરામર્શક સમિતિ એની સાથે સહમત છે એવું માનવું નહીં.

પ્રકાશન :
પ્રમુખ, ગુજરાતી દલિત સાહિત્ય પ્રતિજ્ઞાન,
એ - ૨૫, પરિમલ સોસાયટી,
કીર્તિ પામ તીર્થ પાછળ,
ચાંદખેડા - અમદાવાદ ૩૮૨૪૨૪

સાહિત્યિક કૃતિ મોકલવા માટે ઈ-મેઈલ / વોટ્સએપ દ્વારા મોકલવા વિનંતી.

E-mail address :
nileshkathad1960@gmail.com
Mo. 9426169888

ગુજરાતી દલિત સાહિત્ય પ્રતિજ્ઞાન
એ-૨૫, પરિમલ સોસાયટી,
કીર્તિ પામ તીર્થ પાછળ,
ચાંદખેડા- અમદાવાદ-૩૮૨૪૨૪
ફોન- ૯૬૬૨૮૮૬૫૮૫/૯૪૨૬૧૬૮૮૮૮

Principal
Sheth Shree B.C. Shah Arts College
At B.T. Madani Dist. Saharakantha

નાત... ડો. પ્રભુદાસ આર.પટેલ

સાત ખોટના એકના એક દીકરાની ઠાઠડી બંધાણી. માંડ છ-સાત કુટુંબીઓ વચ્ચે ડધાયેલી, ને આંસુના તોરણે ટટળતી ચકવી . બસ હવે છેલ્લી ઘડી. ચકવીને તો બહારની એ લ્હાય ને ભીતરની ય...! પણ ખરા ટાણે જ ઉમટી પડેલા કબુતર, બુલબુલ ને કાગડાના ઝુંડ જોઈ તેની છાતી ભરાઈ આવી. પછી તો દ્રશ્યોની હારમાળા ચિત્તમાં ખડકાઈ ગઈ જાણે!

નાની સી ગોળ ની ઢેફલી સમા એક જમીન ટુકડા પર મંડરાયેલા ગામ નાતીલા જાણે મંકોડા ની જાત ! કાળજાનો કટકો કેમ છૂટે? નાતવાડી માટે શું એ જ લાયક?

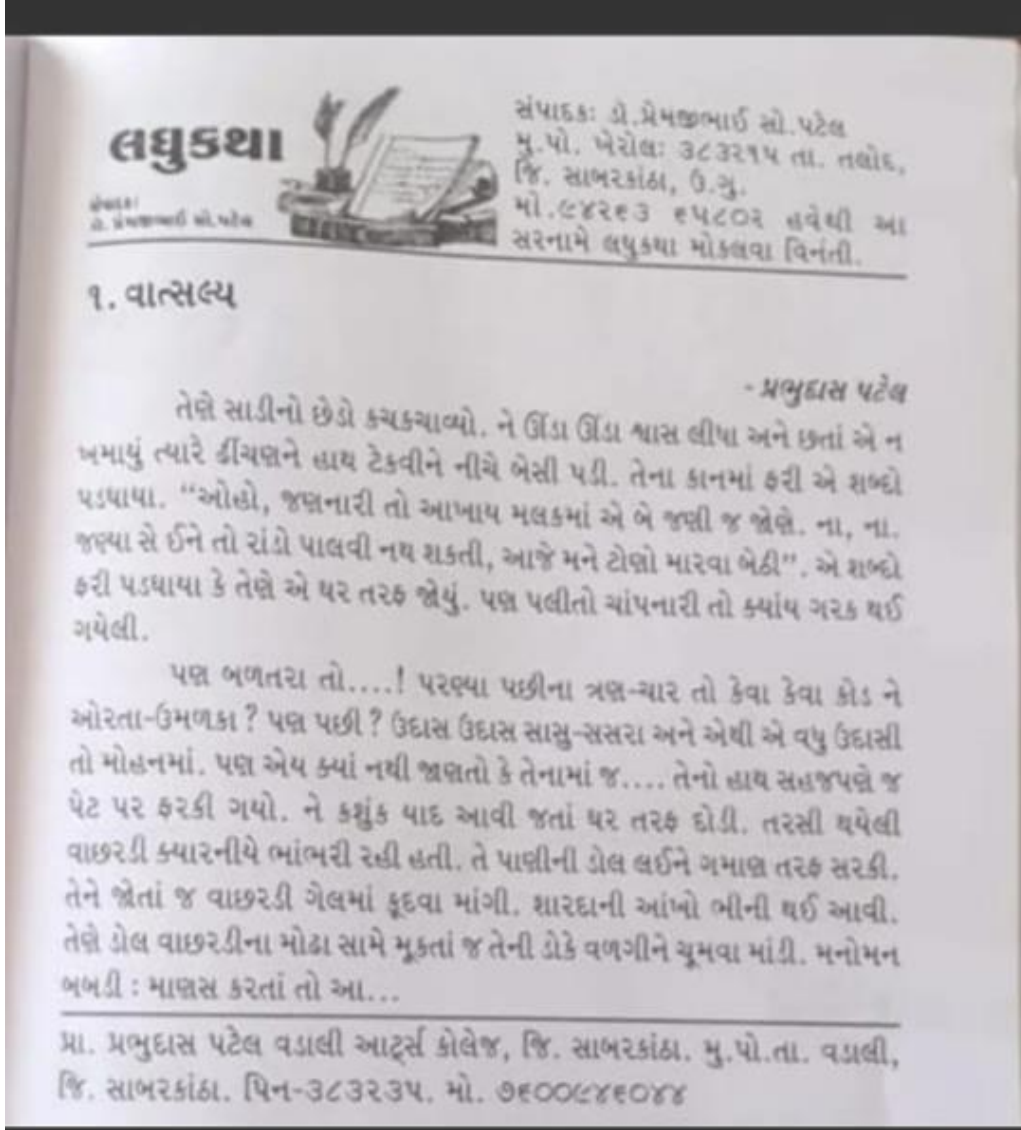
અ.. ને પછી તો- વાર તહેવારે મા-દીકરાની અવગણના, દીકરાના વેવિશાળના કામમાં કૂડ — કપટ ને દાવ -પેચ. તેની નોકરીની બાબતમાં ય ઈર્ષા. ને આજે? મડદા ઉપરે ય ફંદા?

જેવી ઠાઠડી ઊંચકાઈ કે ચકવીની રોકકળે ઘરનાં નળિયા કંપી ઉઠ્યાં. પણ ઓચિંતા જ પ્રગટ થયેલા નાત આગેવાનોએ એવો ધડાકો કર્યો કે ચકવી ફફડી ઊઠી. ઝૂં; એ ડોસલી, નાતના નામનું હાવ ધોઈ નાખવું સે કે આ બીજા...? ચકવીને સત ચડી આવ્યું જાણે! તેણે ધુણવા જેવું કર્યું અને હાક દઈને ખોખારો ખાતા, ‘થૂ’ કરતા થૂંકી. અને સામે ઊભેલા આગેવાનો અને નાતીલાઓ તો સ્તબ્ધ બનીને તાકતા જ રહી ગયા.

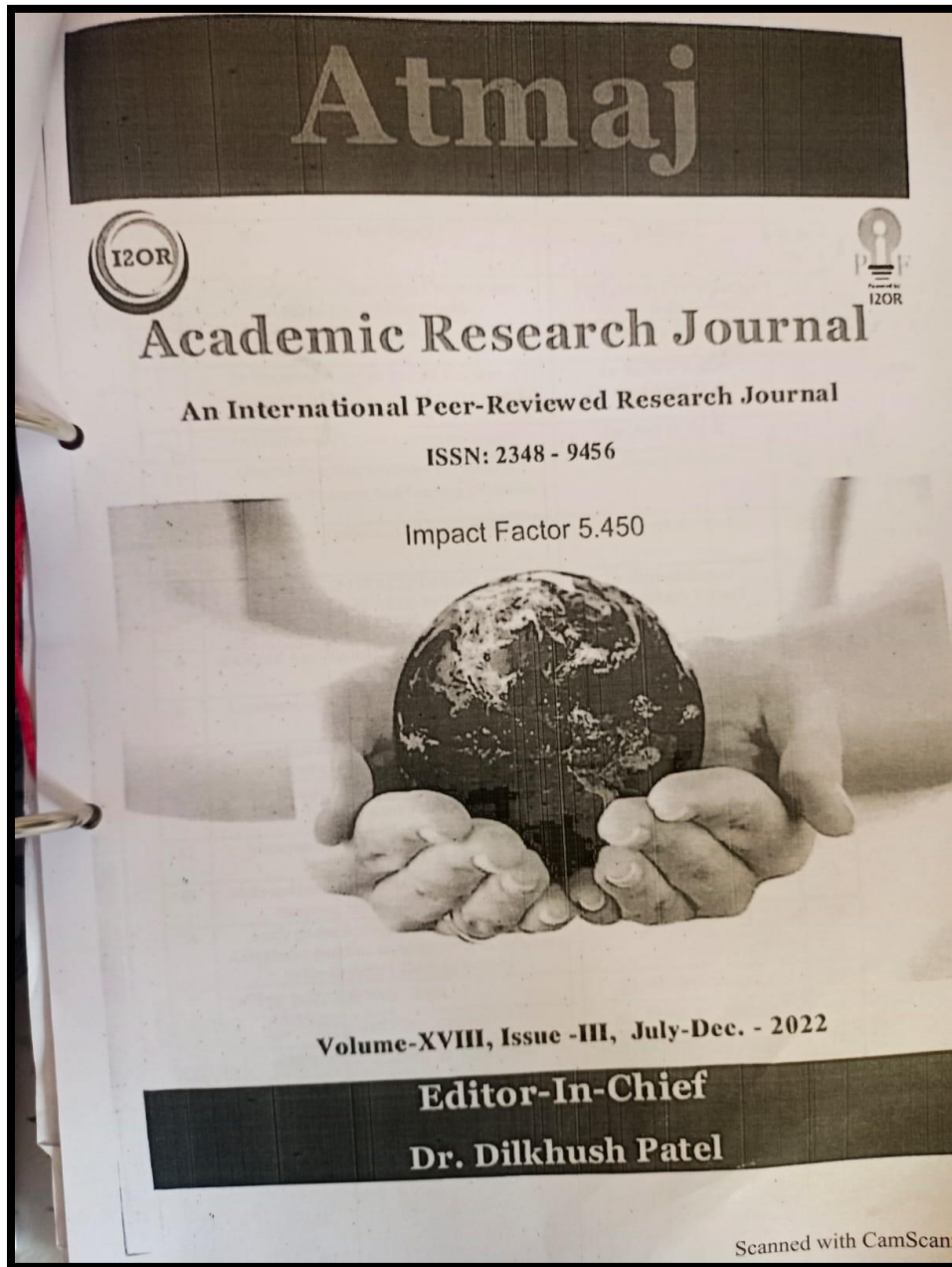
Principal
Sheth Shree B.C. Shah Arts College
At B.T. Vadali Dist. Saharankantha

‘Vatsaly’ Short story in Journal ‘Shamanu’

Principal
Sheth Shree B.C. Shah Arts College
At 87-Modali Dist. Saharkantha

Travel & Tourism : A Historical Study - Dr.D.A.Patel -- Atmaj Academic Research Journal (AAR) An International Peer - Reviewed Journal - July - Dec. - 2022 – 2349 - 9456

Principal
Sheth Shree B.C. Shah Arts College
At B.T. Madali Dist. Saharankantha

Content of the Table

Sr. No.	Title of the Paper	Author	Page No.
1	Critical Study of The Major Contemporary Indian English Playwrights.	Prof. Aman Rakeshkumar Joshi	1
2	Feminism: A philosophical study	Aradhana Shukla	4
3	An Empirical Analysis on CSR Practices of IT companies with reference to Environment and Sustainability	Dr Radha P Tiwari Ms. Riya Amar Tewari	11
4	An Overview of Crypto Currencies in India	Dr. Anil D. Patel	17
5	Effective Teaching Strategies and Student Engagement: Students with Learning Disabilities	Dr. Avanti Bhabhor	20
6	Travel and Tourism: A Historical Study	Dr. Divya A. Patel	24
7	A STUDY ON PERCEPTION OF NRI INVESTORS TOWARDS INVESTMENT OPTIONS	Dr. Jaimeenkumar Dattaprakash Trivedi	29
8	A Critical Analysis in the play of August Wilson's Fences	Dr. Kiritsinh P. Thakor	35
9	Loneliness of Islands – Expression of Diasporal Anguish	DR. MAHESH JANI	37
10	A COMPARATIVE ANALYSIS OF LIQUIDITY MANAGEMENT IN PUBLIC AND PRIVATE SECTOR BANKS	Parmar Aravind Pithabhai	45
11	Online Shopping Towards Consumer Behavior in Banaskantha District	Mr. Nilesh Prajapati	46
12	Global warming and Indian effectiveness in Agriculture	Prof. Dr. Maheshbhai M. Damor	50
13	Myth and history in the selected Novels of Chitra Banerjee, Shashi Tharoor, Raja Rao	RAVALIYA NIRALI LAXMANBHAI	53
14	Study on the Anxiety and Stress Obsessive-Compulsive Reaction in Adolescents in Reference to the Rejection Given by Parents	Dr. VIBHA K. VYAS	57
15	उपनिषद् साहित्य में वर्ण्य विषय	डॉ. पी. के. मकवाणा	60
16	वैदिक राजनैतिक व्यवस्था	डॉ. शीतल ए. अग्रवाल	66
17	श्रीलाल शुक्ल के दृश्य में नारी चित्रण	पटेल कमलेशकुमार बालूभाई	71
18	काशीनाथ सिंह के उपन्यासों का वस्तु विश्लेषण	पटेलिया हरिशभाई रामजीभाई	75

Atmaj Academic Research Journal (AARJ): An International Peer-Reviewed Research Journal

Scanned with CamScanner

Principal
Sheth Shree B.C. Shah Arts College
At B.T. Vadali Dist. Sabarkantha

Travel and Tourism: A Historical Study

Dr. Divya A. Patel
Assistant Professor,

Sheth Shree B.C. Shah Arts College, Vadali, Dist- Sabarkantha

Abstract:

Tourism is travel for leisure, recreational and business purpose. Tourism is a known affair in human life. It has been an industry of vast dimensions and eventually supports economic and social growth. India, being a vast and diverse country has always something to offer and its glorious traditions and rich cultural heritage are linked with the development of tourism. The tourism industry has helped growth in other sectors as diverse as horticulture, handicraft, agriculture, construction and even poultry. Niche tourism has broadly been divided into following components - Cultural tourism, Environmental tourism, rural tourism. The major challenges are the need to preserve the environment and natural resources and the need for proper education. Rural tourism should have a tax holiday or it should be tax free. The government should encourage rural tourism to grow.

The Tourism industry gives a wide scope of employment to people. It has not only provided employment opportunities to people but also alleviated poverty and sustained human development. Tourism has promoted and benefitted small and local handicrafts and cultural activities. It has played a significant role in promoting national integrity and international understanding. The most important benefit of Tourism is to give a sense of relief and relaxation to people when they get tired and exhausted from their hectic schedules and hustle-bustle of city life. It is a pleasant gateway for people. The Tourism industry has also benefited other sectors like aviation, transport, horticulture, and handicraft. The hotel industry has immensely benefited from Tourism and provides ample employment and help in earning foreign exchange. This industry has become one of the major contributors to the GDP of the country. It has significantly contributed to the economic development of India by improving transportation and infrastructure facilities across the country.

The Tourism industry is the largest service industry in India and has the potential to stimulate the economic growth of the country. It becomes important for all citizens to develop the Tourism infrastructure and maintain tourist destinations, railway stations, airports, rest houses and hotels.

Key words: Tourism, Tourism industry, Rural tourism, etc.

Introduction:

Tourism is travel for leisure, recreational and business purpose. Tourists can be defined as people who travel to and stay in places outside their usual surroundings for more than twenty-four hours and not more than one consecutive year for leisure, business and other purposes by the World Tourism Organization. Tourism is a known affair in human life. It has been an industry of vast dimensions and eventually supports economic and social growth. Tourism worldwide has experienced phenomenal growth. With more than 600 million people travelling annually, tourism is the world's largest industry, with revenues of about half a trillion dollars a year, and averaging five percent annual growth.

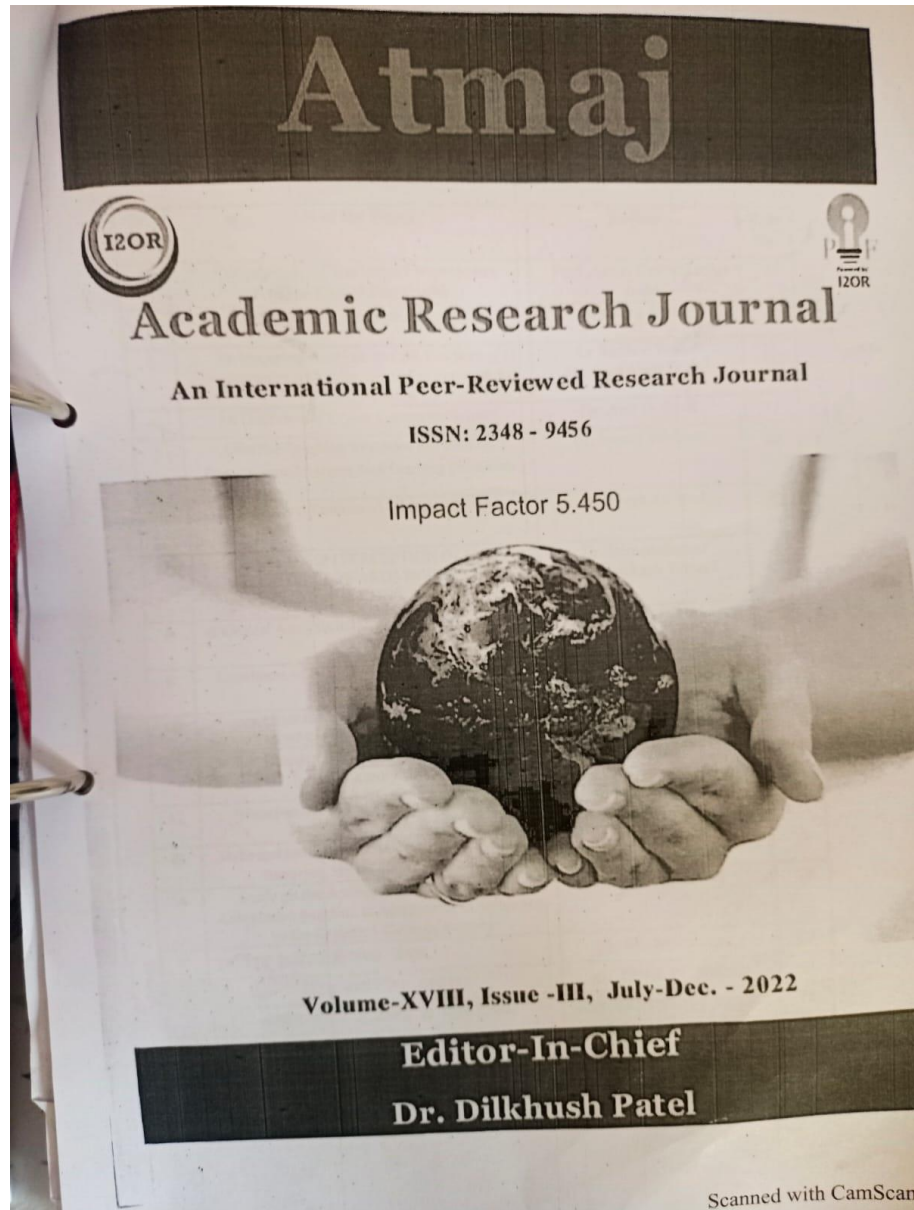
India, being a vast and diverse country has always something to offer, and its glorious traditions and rich cultural heritage are linked with the development of tourism. Its magnificent monuments attract large numbers of visitors from all over the world. Tourism is the largest service industry in India, with a contribution of 5.68% of the national GDP and 8.78% of the total employment in India.

Booming IT industry and outsourcing industry has led to growing number of business trips made by foreigners to India, who often add a weekend break or longer holiday to their trip. Foreign tourist spends more in India than almost any other country worldwide. Tourist arrivals are projected to increase by over 22% per year through till 2010. Tourism minister has also played an important role in the development of the industry, initiating advertising campaigns such as the 'Incredible India' campaign, which promoted India's culture and tourist attractions in a fresh and memorable way. This campaign helped create a colourful image of India in the minds of tourists all over the world and directly led to an increase in the interest among tourists.

Principal
Sheth Shree B.C. Shah Arts College
At B.T. Vadali Dist. Sabarkantha

Bhartuhari's Biography In Shataktrayi - Mr.M.C.Rahevar - Atmaj Academic Research Journal (AAR) An International Peer - Reviewed Journal - July - Dec. - 2022 - 2349 – 9456

Principal
Sheth Shree B.C. Shah Arts College
At B.T. Vadali Dist. Saharkantha

Content of the Table

Sr. No.	Title of the Paper	Author	Page No.
1	Husserl's Critique of Scientism	Sachchidanand Singh	1
2	THE EXPLORATION OF INDIAN PHILOSOPHY AND SPIRITUALITY IN SIDDHARTHA BY HERMAN HESSE	Mr. Rahul Parmar	4
3	Digitization of Agriculture in India: An overview	DR. K. H. Patel	10
4	A Study on Rural Empowerment through Co-operative Credit Societies	Prof. Pankaj V. Kataria	13
5	Overview of digital marketing	Dr. R. M. Parmar	17
6	Piercing Presentation of Pernicious Patriarchy in Pritam's Pinjar: A Study	Dr. D.N. Patel	20
7	રણખેડભણ ઉદયરમ દવે રચિત 'લલિતકુખદેશ'	શ્રી એકતા રાજેન્દ્રભર	23
8	સૌરાષ્ટ્રની રચનાત્મક કાલ કરતી સંસ્થાઓ	ડૉ મેહલકુમાર ઉ હાશેર	27
9	દૂતવાક્ય, દૂતપટોલકવ, ઔર બાલચરિત મેં આસ કે કુચળ	દિવ્યા ડી. પંડ્યા	30
10	મહાભારત મેં માનવ મૂલ્ય કા વિશ્લેષણ	પ્રા. રો. રમેશ દસ પ્રજાપતિ	34
11	ગુજરાતી કવિયત્રી પદ્મા નાચકની કવિતાઓમાં ન્ધરી જીવનનું આલેખન	આરતી ઉપાધ્યાય	37
12	કુચિહોત્રે ક્રમ કરતી મહિલા અધિભોની ઐતિહાસિક માહિતીનો અભ્યાસ : સુરત જીલ્લાના સંદર્ભમાં	ડૉ. અલ્પેશકુમાર એન. સોલંકી	43
13	શતકવચીમાં ભરૂંદરિનું જીવનદર્શન	પ્રા. મહેન્દ્રસિંહ સી. રહેવર	48
14	'વૃક્ષાલોક' • મણિલાલ ઠ. પટેલ	રીપલ પટેલ	52
15	મધ્યકાલીન ભારતમાં વિજ્ઞાન અને ટેકનોલોજી (કાપડ ઉદ્યોગના વિશેષ સંદર્ભમાં)	Dr. Tasneem Shaikh	55
16	નારિવાદના પ્રણેતા - બિંદુ ભટ્ટ	Shaikh Fazibibi M.	59
17	શિક્ષક-પ્રશિક્ષકમાં નૂતન પ્રયોગો થકી નવનિર્માણ: એક ગુણાત્મક અભ્યાસ (A Case Study)	ડૉ. જિજ્ઞાસા કે. ચાવડા	64
18	સ્ત્રીઓ પ્રત્યે શિક્ષણમાં રાખવામાં આવતા ભેદભાવ	DR.D.S.CHARAN	70
19	ANXIETY AMONG GOVERNMENT AND	BINAL A. BHATI	75

Atmaj Academic Research Journal (AARJ): An International Peer-Reviewed Research Journal

COPY ATTESTED
Verified and found correct

Principal
Arts College, Vadali
Ta.Vadali-383235(S.K.)

Principal
Sheth Shree B.C. Shah Arts College
At R.T. Vadali Dist. Sahyadri

શતકત્રયીમાં ભર્તૃહરિનું જીવનદર્શન

પ્રા. મહેન્દ્રસિંહ સી. રહેવર

સંસ્કૃત વિભાગ,

શેઠ શ્રી બી.સી.શાહ આર્ટ્સ કોલેજ, વડાલી.

સંસ્કૃત સાહિત્યમાં શતકકાવ્ય, સુભાષિતસંગ્રહ કે લઘુકાવ્યની દીર્ઘ પરંપરા છે. શતકકાવ્યો લખનાર કવિઓમાં ભર્તૃહરિ સૌથી વધારે જાણીતા છે. જીવનના પ્રત્યેક પાસાને આવરી લેતા ભર્તૃહરિના ત્રણ શતકો વિશ્વસાહિત્યને અમૂલ્ય ભેટ છે. આપણી સંસ્કૃતિમાં માનવજીવનના ચાર પુરુષાર્થોને મહત્વનું સ્થાન આપવામાં આવ્યું છે અથવા આ ચાર પુરુષાર્થોનો સરવાળો તે જ જીવન છે. ધર્મ, અર્થ, કામ અને મોક્ષની પ્રાપ્તિ એ જ પરમ ધ્યેય ગણાયું છે. ભર્તૃહરિએ પોતાના ત્રણ શતકોમાં આ ચારેય પુરુષાર્થોનું કાવ્યના માધ્યમથી નિરૂપણ કર્યું છે. આ ચાર પુરુષાર્થોમાંથી અર્થ અને કામને એક ગણી લઈએ તો ત્રણ પુરુષાર્થો થાય. ધર્મ, અર્થ-કામ અને મોક્ષ. સંસ્કૃત સાહિત્યમાં રાજર્ષિ યોગીન્દ્ર ભર્તૃહરિના ત્રણ શતકો- નીતિશતક, શૃંગારશતક અને વૈરાગ્યશતક, આ ત્રણ પુરુષાર્થોનું પ્રતિબિંબ પાડે છે. નીતિશતકમાં ધર્મનું નિરૂપણ છે, શૃંગારશતકમાં અર્થ અને કામનું આલેખન છે, તો વૈરાગ્યશતકમાં મોક્ષનું મહત્વ છે. ૧

ભારતીય સંસ્કૃતિના ઘડતરમાં આ ત્રણ શતકોનો ફાળો નાનોસુનો નથી એ તથ્યના સંદર્ભે કાકા સાહેબ કાલેલકરે એક મજાની વાત કરી છે. તેઓ કહે કહે છે કે- “પરદેશી મિત્રને હિન્દુ જીવનશૈલીની છબી મોકલવી હોય તો ભર્તૃહરિના ત્રણ શતકોનો અનુવાદ મોકલી આપવો.” એમ કહી શકાય કે એ ત્રણેય શતકો નીતિ, શૃંગાર અને વૈરાગ્ય આ દેશના ભણેલા અને જાણનારાઓનો એ સમયે તો ખિસ્સાકોશ જ હતો.

દંતકથા પ્રમાણે ભર્તૃહરિ પ્રસિદ્ધ નગરી ઉજ્જૈનના નિવાસી અને વીર વિક્રમરાજાના મોટા ભાઈ થાય. ભર્તૃહરિ સમ્રાટ રાજવી હતા એટલે સત્તા અને સંપત્તિના રંગરાગમાં ઊછર્યા હતા. જીવનને જોયું, જાણ્યું અને ભરપૂર માણ્યું પછી ત્રણ શતકો લખ્યાં. નીતિ, શૃંગાર અને વૈરાગ્ય. જીવનનું આનું સર્વદેશીય અવગાહન આપણો વારસો કેટલો ભવ્ય છે એની પ્રતીતિ કરાવી જાય છે ભર્તૃહરિનું રંગીન જીવન સંસારની થાપટો ખાઈ-ખાઈને સંગીન બનતું ગયું. ૨

પ્રતિભાશાળી કવિ માનવીને અખિલાઈમાં પામવાનો પ્રયત્ન કરે છે અને તેમાં તે જેટલે અંશે સફળ થાય છે, તેટલે અંશે તેની કૃતિની ગુણવત્તા અને મૂલ્ય અધિક સિદ્ધ થાય છે. પ્રકૃતિના અમાપ રહસ્યોની જેમજ માનવ અને માનવજીવન બંને પણ અગણિત પરિમાણો ધારણ કરે છે. દરેક મનુષ્યની વ્યક્તિગત ભિન્નતા અન્યથી તેને અલગ કરવા છતાં અંતે તો ‘માનવ’ વર્ગમાં જ સ્થાન પામે છે આથી એમ કહી શકાય કે માનવ એ સંવાદિતા અને વિસંવાદિતાનું અદ્ભૂત મિશ્રિત સ્વરૂપ છે. કવિ ભર્તૃહરિ પોતાના શતકોમાં કેન્દ્રસ્થાને માનવજીવનને રાખે છે અને તેમાં પણ તેના પાયાના સંવેદનાત્મક પાસાં- નીતિ, શૃંગાર અને વૈરાગ્યને વિશદ રીતે રજૂ કરે છે. બાહ્ય જગતના વ્યવહારનો આદર્શ નીતિશતકમાં દર્શાવી, આંતરિક કામભાવનાનું વિશ્લેષણ શૃંગારમાં આપી અંતે માનવજીવનના પરમ પ્રાપ્તવ્ય પરમ કલ્યાણકારક એવા વૈરાગ્યની વાત કરે છે. ૩ નીતિ, શૃંગાર અને વૈરાગ્ય શતકમાં વ્યવહારિક ઉદા. આપી ભર્તૃહરિએ એક સંપૂર્ણ જીવનદર્શન જ જાણે રજૂ કર્યું છે તે કમશઃ દ્રેકમાં જોઈશું...

જીવન અને નીતિ વિશે ચિંતન અને નિરીક્ષણની પ્રાચીન સાહિત્યમાં ખોટ નથી. આ પ્રકારની વૃત્તિના દર્શન છેક વેદકાળથી થાય છે. જ્યારે મહાભારત તો ચિંતન અને ઉપદેશની ખાણ છે. સંસ્કૃત

Research Review

The Refereed & Peer Reviewed International Journal

www.researchreviewonline.com

ISSN: 2321-4708

Ref No : RR/Vol: 9 / Issue 111 / July 2022

To,

Dr. Divyaben A. Patel

Publication Date : 2022-07-31

Subject: Publication of paper at International Journal of Research Reviews (Research Review).

Dear Author,

With Greetings we are informing you that your paper has been successfully Accepted published in the Research Review – The Refereed & Peer Reviewed International Journal (ISSN 2321-4708). Thank you very much for your patience and cooperation during the submission of paper to final publication Process. It gives me immense pleasure to send the certificate of publication in our Journal. Following are the details regarding the published paper.

About RR: NISCAR ISSN Approved - International Peer Reviewed Journal, Refereed Journal, Indexed Journal, ISSN 2321-4708

Registration ID: RRJ342681

Title of Paper: Vidhyaben Nilkanth: A Historical Study

Published in: Volume 9 | Issue 111 | July 2022

Publication Date: 2022-07-31

Page No.: 1 - 6

Published URL: <https://www.researchreviewonline.com/issues/volume-9-issue-111-july-2022/RRJ342681>

Authors: Dr. Divyaben A. Patel

Thank you very much for publishing your article in RR. We would appreciate if you continue your support and keep sharing your knowledge by writing for our journal RR.

डा. डी. डी. डोमडिया

Dr. D. M. Domadiya

Editor In Chief

Research Review

The Refereed Peer Reviewed International Journal

(ISSN 2321-4708)

Principal
Sheth Shree B.C. Shah Arts College
At R.T. Madell Dist. Saharkantha

Vidyaben Nilkanth: A Historical Study

By

Dr. Divya Patel,
Assistant Professor, History,
Vadali Arts College, Vadali.

In the history of Gujarat, during the 18th century, which was considered as a time of social change, women's social reform activities took place in Gujarat. Which were largely confined to the curiosities associated with women such as the prohibition of widow remarriage, child marriage, kajoda marriage, the custom of drinking milk, etc. No movement about female education took place until the first half of the nineteenth century.

Vidyaben Nilkanth is a leading example of women's education in Gujarat, which is associated with both name and work. Vidyaben, without any stake, aimed only at the education and social reform of women. Vidyaben is one of the leading names in the efforts for the upliftment of women in the social reform movement in Gujarat.

Vidyaben was born on June 1, 1876 in Ahmedabad to the daughter of Bholanath Sarabhai, a pioneer of Gujarat. Bholanath was a famous social reformer. Vidyaben's childhood was spent at Bholanath Sarabhai's house.

The mother of Vidyaben was very careful about the education and after taking the children to school, she used to take care of what kind of education would be given in the school. His goal was to educate his children. He used to help the boys in their education through discomfort and difficulty. At that time, when a girl was ten or twelve years old, she was picked up from school and given housework. Her goal was to give the girl a higher education, no matter how difficult it was for her mother. He never let the children's studies get in the way. Due to the insistence of both Vidyaben's parents, Vidyaben and Shardaben were able to study with confidence.

Beginning of Vidyaben's education Maganbhai was educated in Kanyashala. In this Vidyaben studied Gujarati up to 6th standard and entered English 5th standard in Mahalakshmi Female Training College to take English education with her mama's daughters. himself could not study but he was very interested in girl's education. The home environment was also studious, with Fatehlal Gawaiya teaching music to the children of the house on a daily basis. The study of pharmacy was done by Munshi and an atmosphere conducive to the whole study and study was found from Mosal. Bholabhai Sarabhai's youngest son Ra. Vidyaben was strongly urged by Krishnarao Bholanath (Mama of Vidyaben) to enter the English classes of Mahalakshmi Training College. He notes that and I will always be indebted to him for the important part he had in my life The benefit of this environment was also received by his mother Balaben before Vidyaben. As a result, Vidyaben received unparalleled support from his mother. All I can say for my studies is that without her (mother Balaben's) help I could not

Principal
Shree B.C. Shah Arts College
At B.T. Vadali Dist. Sabarkantha